

■ Памяць пра Вялікую вайну

ДЗЯДОЎ ШАНУЕМ, А ПРАДЗЕДАЎ ЗАБЫВАЕМСЯ

Магілёўскія гісторыкі ўстанавілі імёны васьмі беларусаў — кавалераў поўнага Георгіеўскага банта

Гісторыя захавала пра іх зусім мала інфармацыі. Скупыя архіўныя звесткі, у лепшым выпадку — дзе і калі нарадзіўся, нумары ўзнагарод, кароткае апісанне падзвігу. Але дасведчанаму чалавеку не трэба тлумачыць, што стаіць за гэтымі сціплымі радкамі. З 1913 года ў рускай арміі медаль «За адвагу» быў прылічаны да георгіеўскіх узнагарод і разам з чатырма Георгіеўскімі крыжамі складаў поўны Георгіеўскі бант. Узнагароды рабіліся з золата або серабра і вельмі высока цаніліся. Заслужыць поўны Георгіеўскі бант было надзвычай цяжка. Сёння на ўсю Беларусь пакуль налічваецца ўсяго восем такіх герояў — і гэта на 800 000 прызваных у 1914 годзе на вайну.

Знішчаная памяць

Сяргей БЯСПАНСкі, намеснік старшыні магілёўскага абласнога гісторыка-патрыятычнага пошукавага клуба «ВІККРУ», у пошукавай рабоце з 1994 года. Кажы, што цікавіцца лёсам герояў Першай сусветнай стаў на кантрасце з Другой сусветнай вайной.

— Атрымлівалася, што мы шмат чаго даведаліся пра Другую сусветную, а Першай — быццам бы зусім і не было, — кажа ён. — Людзі ваявалі, а мы пра іх забыліся. Дзядоў шануем, а пра прадзедаў нават і не ўспамінаем. Гэта несправядліва.

На жаль, жывыя сведкі таго перыяду ўжо даўно пайшлі з жыцця, асноўнымі крыніцамі сталі кнігі «Памяць» Беларусі, архівісты, музейныя работнікі, энтузіясты-даследчыкі з Беларусі, Расіі і Украіны. Што датычыцца музеяў, то інфармацыі там знайшлося не шмат — адзінкавыя звесткі, і то больш пра тых салдат, у каго было па 2-3 крыжы.

— У савецкі час спісы георгіеўскіх кавалераў практычна былі знішчаны, — кажа Сяргей Бяспанскі. — Уявіце сабе: у Расійскай імперыі было больш за дзве тысячы такіх спісаў. На сённяшні дзень у расійскіх архівах захавалася каля 80. Многія з гэтых людзей былі рэпрэсаваныя, нехта адседзеў, кагосьці расстралялі. Калі

паглядзець школьныя і інстытуцкія падручнікі гісторыі, пачынаючы з 1920-х гадоў, то ў іх гэта вайна ахарактарызаваная як «імперыялістычная», «несправядлівая» і «непатрэбная народу». Прычына відавочная: усё, што было да рэвалюцыі, абвешчалася барацьбой за лжывыя і варожыя працоўным інтарэсы. Але для пераемнасці пакаленняў сёння вельмі неабходна беражліва аднаўляць памяць пра тых падзеі. Тым больш што Руская імператарская армія ваявала годна, праяўляючы сапраўдны масавы гераізм, ахвярнасць і мужнасць. І няма салдацкай віны ў тым, што галоўнакамандуючы ад іх адрокся ў сакавіку 1917...

Справа энтузіястаў

У Беларусі няшмат гісторыкаў, якія сур'ёзна займаюцца Першай сусветнай. Ваенны пісьменнік, старшыня магілёўскага абласнога гісторыка-патрыятычнага пошукавага клуба «ВІККРУ», Мікалай Барысенка, зрабіў добрую падборку па георгіеўскіх кавалерах Магілёўскай губерні. Некалькі гадоў таму выйшла яго кніга «Рэха вялікай вайны», дзе ён падаў імёны каля 30 поўных георгіеўскіх кавалераў. Сяргею Бяспанскаму пашчасціла знайсці імёны каля 350 ураджэнцаў Віцебскай, Віленскай, Гродзенскай, Мінскай і Магілёўскай губерняў. З іх 152 — кавалеры поўнага Георгіеўскага банта. З іх толькі

Кавалер поўнага Георгіеўскага банта Фядот Купцоў аддаў свае ўзнагароды галадаючым Паволжжа.

восем чалавек акрамя чатырох крыжоў мелі яшчэ і Георгіеўскія медалі «За храбрасць» і насілі званне кавалераў поўнага Георгіеўскага банта.

— Самай жаданай узнагародай рускага салдата на той вайне быў Георгіеўскі крыж, — кажа Сяргей. — Кавалеры поўнага Георгіеўскага банта самыя адважныя. У іх не чатыры ўзнагароды, а восем. Гэта значыць, што яны

ў два разы больш глядзелі ў твар смерці. Каб іх знайсці, я чатыры гады сядзеў у архівах, вывучаў адпаведную літаратуру, спісваўся з расіянамі, украінцамі. Работа рucinная, штабная. Калі нехта нешта знайшоў, радасць вялікая. Людзі працуюць бескарысліва, выдаюць кнігі за свае грошы. Нездарма такіх у жарт называюць «з кантузіяй у галаве».

Магілёўскія пошукавікі вельмі ўдзячныя расійскім архівістам Сяргею Патрыкееву і Юрыю Курэпінку. Тым, хто нават па мінімуме цікавіцца Першай сусветнай вайной, не трэба тлумачыць, хто гэта такія. Абодва складаюць зводны спіс георгіеўскіх кавалераў па ўсёй былой Расійскай імпе-

рыі. На ўзроўні Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі па Першай сусветнай вайне ствараецца нешта накшталт знаёмага ўсім партала АБД «Мемарыял».

— А ў нас нават дзяржпраграмы няма па Першай сусветнай, — уздыхае Сяргей. — Вайна

Сапраўдныя абаронцы Айчыны

Несумненна, кавалераў поўнага Георгіеўскага банта сярод беларусаў было нашмат больш. І восем імён, вернутыя з небыцця, — толькі пачатак. Гэтыя героі — наш гонар, пацвярдзенне таго, што беларусы — мужная нацыя. Чацвёрта з васьмі менавіта ўраджэнцы Магілёўскай губерні. Гэта Дзямід Іванавіч Панкратаў з вёскі Дубраўка Аршанскага ўезда, падпрапаршчык лейб-гвардыі 14-й роты Ізмайлаўскага палка; Рыгор Сямёнавіч Дэблякаў, ураджэнец сяла Завідаўка Гомельскага ўезда, старшы унтэр-афіцэр 4-й роты лейб-гвардыі 2-га стралковага Царскасельскага палка; Фядот Яўменавіч Купцоў з сяла Нікольскае Чавускага ўезда, старшы унтэр-афіцэр 8-й роты 1-га палка Яго Вялікасці Караля Чарнагорскага Мікалая (потым 397-га пяхотнага

Запарожскага палка); Мікіта Адамавіч Ліпнякоў, 1873 года нараджэння, з вёскі Рабавічы Быхаўскага павета (цяпер Слаўгарадскі раён).

Сярод кавалераў поўнага Георгіеўскага банта старшы унтэр-афіцэр лейб-гвардыі Паўлаўскага палка з каманды конных разведчыкаў, добраахвотнік, віцяблянін Васіль Сіняўскі; падпрапаршчык Яе Вялікасці Гасударыні Імператрыцы Аляксандры Фёдарыўны палка Георгій Максімавіч Асіненка, 1891 года нараджэння, з вёскі Цёпная Віленскай губерні; старшы унтэр-афіцэр лейб-гвардыі 3-га стралковага Яго Вялікасці палка Яго Вялікасці роты Іван Іванавіч Баравік з горада Слуцка

Крыж на месцы былых баёў каля вёскі Выганашчы Івацэвіцкага раёна.

пракацілася па ўсёй Беларусі, на працягу 1914—1918 гадоў сотні тысяч маладых беларусаў (па розных даных, ад 800 да 923 тысяч) сталі пад ружжо, 70 тысяч загінулі. Сморгонь, Паставы, Баранавічы — асноўныя цэнтры баявых дзеянняў, але хто з моладзі ведае пра гэта? У Сморгоні паспрабавалі паставіць зводны помнік, але задуманае так і не давялі да канца. І музея па Першай сусветнай вайне ў нас пакуль няма. Гэта ненармальна. Бо менавіта падчас той вайны выкрышталізавалася ідэя беларускай незалежнасці. Пасля ўсіх пераможных ваенных жахаў людзі зразумелі, што лепей жыць сваім домам.

■ Фотавернісаж

ГЛЯДЗЕЦЬ ВАЧЫМА, БАЧЫЦЬ СЭРЦАМ

На афішы гэтай фотавыстаўкі няма эпіграфа. Кожны глядач можа сам знайсці словы, каб перадаць змест маляўнічай калекцыі. Мне, напрыклад, прыгадаліся радкі Максіма Багдановіча, калі ён пісаў пра Беларусь, якую бачыць здалёку.

— Паглядзі, як усход разгараецца, Сколькі ў марках залётных агня!

«Бачу Беларусь такой» — назваў сваю выстаўку аўтар пейзажных фотаздымкаў Уладзіслаў Цыдзік. Проста і сцвярджална. Абагульняючы і, у той жа час, дазваляючы глядачам углядацца ў самыя маленькія дэталі бясконцага наваколля. Запрашаючы

разам паглядзець на палачыны ўсходы сонца, палёт бусла на золку, старыя храмы...

Для фотаамагараў імя аўтара малаважнае. Але многія з нас прыгадаюць: у недалёкім мінулым ён працаваў на адказнай дзяржаўнай службе, быў дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Цяпер знаходзіцца на адпачынку. Але, як і заўжды, не ўяўляе свайго жыцця без карыснай для грамадства справы. Такая матывацыя і ў яго захаплення фотаздымкай роднай прыроды.

Мастацкі фотаальбом Уладзіслава Цыдзіка «Зачараваны Беларуссю», выдадзе-

ны Выдавецкім домам «Звязда», быў прэзентаваны ў час адкрыцця фотавыстаўкі, а сама калекцыя здымкаў стала прадметам абмеркавання сярод мастакоў, пісьменнікаў, прадстаўнікоў нацыянальных дыяспар, што пражываюць у Беларусі. Гэтаму спрыяла атмасфера памяшкання, дзе размясцілася экспазіцыя — мінскага касцёла Св. Сымона і Св. Алены.

На гэтай выстаўцы вы не ўбачыце фота з неверагоднымі ракурсамі, вас не ашаломіць здымак, які дэманструе магчымасці самай сучаснай оптыкі. Усё паказана вельмі дасціпна, быццам бы аўтар па-сяброўску запрашае

прайсці побач з ім па росных паплавах, палюбавацца старым садамі, убачыць у ранішнім тумане вазок на лясной дарозе... Аўтар нібыта кажа глядачу: заўважыў гэта я, але бачым і захапляемся мы з табой аднолькава...

Аднолькава святаўспрымання існуе там, дзе паміж людзьмі існуюць духоўнае адзінства, любоў да роднай зямлі.

Яўген ПЯСЕЦКІ, фота аўтара

